

УКРАЇНЬСЬКА ЛАТИНИЦЯ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Вакуленко Максим Олегович

канд. фіз.-мат. наук, старш. наук. співроб.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті викладено наукове обґрунтування, принципи транслітерації та кирилично-латиничні транслітераційні таблиці для української мови. Розглянуто проблеми впровадження української латиниці.

Ключові слова: транслітерація, абетка, літера, кирилиця, латиниця, взаємна однозначність, доповнювальність, модифікатор, стандартизація, наукова етика.

Актуальність роботи зумовлена тим, що в Україні досі не прийнято національний транслітераційний стандарт – а це породжує хаос і неоднозначності при відтворенні найменувань українських реалій у міжнародному спілкуванні. **Метою** цієї праці є викладення системи кирилично-латиничної транслітерації української мови – української латиниці. **Предметом** дослідження є кирилична та латинична абетки, **об'єктом** – літери.

Окремі слова однієї мови "вживляються" в іншу на основі транскрибування (відтворення звуків) і підкоряються її правилам та словотворенню. Більшість слів, які належать до класу іншомовних, залишаються приналежними до "своєї" мови і підлягають лише її законам, а змінюється тільки правописна система, в якій записується дане слово. Це передусім національні власні назви (не екзоніми) та ті загальні назви, які не набули окремого переважного вжитку в іншій мові або підпадають під юрисдикцію даної держави. Для таких слів потрібна транслітерація – спосіб запису, який зберігає національні графічні особливості.

Нагадаємо, що транслітерація – це перезапис літер за допомогою іншого правописного укладу, який регулюється орфографічними нормами даної мови. Тому транслітерована форма повністю рівнозначна вихідній: інформація, яку містить текст, при цьому не спотворюється. На такій особливості транслітерації наголошував і Ю.С. Маслов: "Наукова транслітерація повинна будуватися за принципом взаємнооднозначної відповідності між транслітераційними знаками та графемами оригіналу. Це забезпечить стовідсоткову можливість зворотного переведення транслітерованого запису" [Маслов 1987, 262].

В усьому світі набула поширення латинська графіка. Саме тому Китай, Японія, Ізраїль, Еллада (Греція), Болгарія та інші країни виробили для міжнародного спілкування паралельні латинізовані абетки (див. [Григорьев 1962; Прядохин 1960; Сердюченко 1959; Dunn 1965, 1; Hoelzel 1989; Тилков 1982, 238]). Так, назви *Hiroshima, Kawasaki, Burma, Hong Kong, Taiwan, Java, Jamaica, Delhi, Afghanistan, Jerusalem, Iraq, Thessalia, Hania* тощо записані не англійською мовою, а відповідними національними латиницями. У містах Еллади назви вулиць подаються у двох формах: елліницею та латиницею. Якщо спиратися на загальноприйняті засади міжмовних взаємовідносин, то й Україну на міжнародній арені повинна представляти державна мова. Для "експортного" запису українських текстів латинськими буквами у документах, угодах, паспортах, друкованих виданнях та картах, міжнародних телеграмах, електронній пошті та в інших телекомунікаційних мережах і т. д. необхідна українська латиниця (УЛ), яка є важливим доповненням до нашого правопису.

За світовими мовними правилами, оригінальне написання власних назв у середовищі іншої мови не змінюється: *San-Jose* (місто в США), *Cojijo* (провінція Канади), *Gijon*, *Guadalajara*, *Volkswagen*, *Johannesburg*, *Katja* (шоколадка німецької фірми "Bossner"), *Ljubljana*, *Sarajevo*, *Katowice*, *Ajax*, *Juventus*, *Mroczek*, *Hercules Poirot* (герой оповідань Агати Крісті) тощо. Цікаво, що в італійській абетці букви *j* немає – а назва відомого футбольного клубу "Ювентус" зберегла автентичний латинський запис. На таку "недоторканість" власних назв звернув увагу ще О.О. Реформатський [1960, 96].

Прийняті й резолюції ООН: IV/20 (1982 р.) – "Про зменшення кількості екзонімів" – та V/13 (1987 р.) – "Про переважність національних офіційних форм географічних назв". Отже, власні назви, що належать Україні, тобто підпадають під її юрисдикцію, мають записуватися не за чужою латинографічною нормою, а українською латиницею – її державною мовою в міжнародному спілкуванні.

А що стосується читання, то власна назва не обов'язково підлягає звичним для даної мови правилам – згадаймо поширену фразу "How do you spell your name?". Навряд чи прізвище *Waugh* викликає в носіїв англійської мови менше таких запитань, ніж *Jakobson* (або ж *Jakovenko*). У самій же англійській мові двознак *ch* [ч] може прочитуватись: [ш] (*attach*, *Chicago*), [х] (*Loch-Ness*, *Gallacher*), [к] (*Christy*). Тому мрії фонетично підлаштуватися під іншу мову (тобто забезпечити "легке" читання) є нездійсненними. Ще О. О. Реформатський застерігав [1960, 96], що прагнути до адекватного читання власних назв у інших мовах не варто. Як показано в [Вакуленко ВГК 1995, 70–71], в англійській транскрипції неминуче спотворюється написання та звучання слова, а прізвища штучно "помножуються". Сплутуються "ц" і "тс", знищується знак пом'якшення [Вакуленко СНІБГН 1995, 21; Вакуленко БВ 1998, 10]. Внаслідок цього, наприклад, *Зайцев* спотворюється в "Зайтсева", *Буряк* – у "Б'юр'яка", *Левитський* "ототожнюється" з *Левицьким*, *Тоцька* – з *Тотською*, *Гальченко* – з *Галченком*, а *Черняцький* "помножується" аж ушістнадцятеро: *Черніатський/Черніатський/Черніацький/Черніацький*, *Черніацький/Черніацький/Черняцький/Черняцький*, *Черніатський/Черніатський/Чернятський/Чернятський*, *Черніацький/Черніацький/Черняцький/Черняцький*.

Штучно "помножуються" прізвища і внаслідок транскрибування на декілька різних мов. Так, "занглійщений" Шевчук виглядає як *Shevchhook*, "офранцузжений" – як *Chevitchouc*, "онімечений" – як *Schewtschuk*. А японці, чехи, німці, французи, араби, елліни та інші освічені народи записують своє прізвище завжди однаково – незалежно від мови, в оточенні якої воно з'являється. Офіційна назва Чехії англійською мовою – *Czech Republic*. І ніхто не прагне прочитати це як "Кзеч" [Вакуленко ВКП 1998, 17]. Не зламали язика англомовці ні на іспанському Хіхоні (*Gijon*), ні на словенській Люблянці (*Ljubljana*), ні на боснійському Сараєві (*Sarajevo*).

Транскрипційне відтворення реалій якої-небудь мови графічними засобами іншої, якщо ці реалії не належать цій іншій мові, виправдане лише на початковій стадії вивчення іноземної мови. Наприклад, при вивченні російської мови носіями англійської наводяться словоформи, вимова яких за правилами англійської мови наближено відтворює російську: *петух* – *pyetookh*, *бабочка* – *babachka*, *велосипед* – *vyelaseepyed* і т. д. [Амери 2003].

Транслітерація кириличної абетки української та інших східнослов'янських мов має орієнтуватися на споріднені слов'янські мови: адже тільки в цьому випадку можна уникнути проблем зі штучним спотворенням інформації. Підкреслимо, що саме такий підхід пропонував і О.О. Реформатський [1960, 97]. Автор галицького букваря та граматики Йосип Лозинський активно поширював ідею використання латинської абетки в українському письмі, виклавши 1834 року свою позицію в статті "Про запровадження польської абетки в руську писемність" (див. [Тимошенко 1961, 32; ІУП 2004, 64]). У правилах орфографії знаного українського громадсько-політичного діяча Драгоманова замість кириличної літери *й* уживалася латинська *j*, а пом'якшення йотованими передавалося за допомогою *ь*: *синья* 'синя' (див. [ІУП 2004, 10, 162–167]). Цими правилами послуговувався й І. Франко. Відомий український культурний діяч 19 століття Антін Кобилянський писав латиницею, близькою до графіки сербохорватської та чеської мов – зокрема, уживав відповідність *ь – j* [Тимошенко 1961, 32]. Пропонував свій варіант УЛ і С. Пилипенко [Москаленко 1968, 28]. На таких самих засадах розробляли транслітерацію кирилиці й видатні російські мовознавці Л.В. Щерба [1940], О.О. Реформатський [1960], Р.О. Якобсон [1965] та інші. Їхня праця стала науковою основою для міждержавного транслітераційного стандарту ГОСТ 16876–71 (Ст. СЭВ 1362–78).

Щоправда, цей стандарт теж має істотні недоліки. Так, відповідність *й – jj* не відзначається природністю, а транскрипційне відтворення *ь – ' ("кома вгорі")* порушує саму умову транслітераційності. Крім того, транслітерація йшла через посередництво російської мови (в українській частині це стосується передачі літер *z – g, u – i, i – ih, ь – "кома вгорі"*).

Транскрипційне відтворення пом'якшення комою вгорі (*'*), крім порушення транслітераційності, не дозволяє розрізнити велику і малу літери для позначення м'якого знака (*ь і Ъ*), що призводить до порушення вимоги зворотливості: так, написи *ТЮМЕНЬ* (рос.), *ВОЛИНЬ* (укр.) переходять у *ТЮМЕНЬ* (рос.), *ВОЛИНЬ* (укр.). До речі, апостроф є не на кожній клавіатурі, і його часто замінюють лапками (*"*) – а це неминуче породжувало б додаткову плутанину. Отже, "кома вгорі" незручна навіть для росіян. Ще більш незручна вона для українців: адже апостроф (його немає в російській кирилиці) – це знак відділення від йотованої, а не пом'якшення. Як свідчить [ІУП 2004, 10–11], у цій ролі апостроф уживається з 1886 року, коли український лексикограф Є. Желехівський запропонував свою правописну систему (а в староукраїнській писемності в цій функції застосовувався так званий паєрок, який уживав у своїй "Абетці" М. Гатцук – див. [ІУП 2004, 11, 82, 84]). Ми звикли, що слово "бур'ян" пишеться з апострофом, а "буряк" – без нього, а не навпаки. Ще в статті "Азбучна війна в Галичині 1859 р." [ІУП 2004, 219] Іван Франко критикував неприродне відтворення м'якшення апострофом.

Крім того, комп'ютер іноді сприймає слово з апострофом як два і в деяких іменах (зокрема, після *l, al, el*) автоматично замінює букву після апострофа на велику: *L'Viv, Al'Bert, El'Vira*. Відповідно змінюється ім'я і літера, до якого воно прив'язане (Альберт – Берт, Ельвіра – Віра тощо) – а це значно ускладнює пошук потрібного слова. На сайті погоди за адресою http://weather.yahoo.com/regional/UPXX_K.html

ми зустріли цікаву назву: Khmel'Nyts'Kyї. Тому вживання апострофа слід обмежити лише притаманними йому функціями.

УЛ повинна враховувати й умову сумісності зі стандартним кодуванням літер у комп'ютерах.

Звичайно, абетка УЛ має бути єдиною правописною системою літер. По-перше, вживання сторонніх (нелітерних) значків типу зірочки, тире (мінуса), плюса, двокрапки, лапок тощо в ролі яких-небудь букв у ній неприпустиме. Всі нелітерні позначки мають цілком визначені функції, які повинні зберігатися в будь-якому правописному укладі – а вигадувати нову азбуку Морзе, мабуть, не варто. По-друге, одна й та ж буква не може мати кількох різних позначень залежно від її місця – скажімо (*qh*), (*'h*), (**h*).

Наукові принципи для транслітераційного стандарту УЛ узагальнюють набутий досвід і відповідають сучасним вимогам. Згідно з [Вакуленко 1997, 23; Вакуленко БВ 1998, 11], основа стандарту УЛ – **транслітераційна** таблиця, яка базується на принципах: **системність** (латиниця – єдина система, елементи якої існують не розрізнено, а пов'язані за певними ознаками); **точність** (адекватне відтворення кожної букви кирилиці); **взаємна однозначність** (взаємнооднозначна відповідність між кожною буквою кирилиці та символом латиниці, що може включати кілька літер); **зворотливість** (відновлення початкового тексту після повторного транслітерування); **безпосередність** (відсутність мови-посередника – англійської, французької, латинської тощо); **традиційність** (врахування фонетично-графічних традицій української мови та вживання окремих графем латинської абетки); **нормативність** (відповідність нормам чинного українського правопису); **кодовність** (вживання латинських символів з кодами ASCII 0-127 – без діакритичних знаків – що необхідно для автоматичного зчитування документів згідно з вимогами Міжнародної організації цивільної авіації та для комп'ютерного пересилання). Ці принципи затверджені Держстандартом України 18/10/1995.

Загальна УЛ – яка відповідає українській частині ГОСТ 16876-71 із поправками та доповненнями – подана в таблиці 1.

Таблиця 1. Загальна українська латиниця

А а – А а	Б б – В в	В в – V v	Г г – Gh gh	Ґ ґ – G g
Д д – D d	Е е – Е е	Є є – Je je	Ж ж – Zh zh	З з – Z z
И и – Y y	І і – І і	Ї ї – Ji ji	Й й – J j *	К к – K k
Л л – L l	М м – М м	Н н – N n	О о – О о	П п – P p
Р р – R r	С с – S s	Т т – T t	У у – U u	Ф ф – F f
Х х – Kh kh	Ц ц – C c	Ч ч – Ch ch	Ш ш – Sh sh	Щ щ – Shh shh
Ю ю – Ju ju	Я я – Ja ja	Ь ь – J j **		

* на початку слова, після голосних та апострофа; ** після приголосних

Ця таблиця вносить незначні (за кількістю!) поправки до ГОСТ 16876-71: *z* – *gh*, *r* – *g*, *u* – *y*, *i* – *i*, *й* – *j*, *ь* – *j* (після приголосних).

Апостроф ставиться перед йотованими *ja*, *ju*, *je*, *ji*, *jo* за відсутності пом'якшення *i* для відділення *j* від наступних голосних у буквосполучах *йа*, *йу*, *йе*, *йі*, *ья*, *ьу*, *ье*: *Ghryghor'jev*, *V'juny*, *pid'jom*, *Volynj'aghroprom*, *raj'uprava*.

Літера "г" має давню традицію її представлення в латинографічних мовах. Сам знак кирилиці "г" походить від еллінської літери "γ(Γ)" (гама), і їм відповідають дуже близькі звуки (див. [Вакуленко ВГК 1995, 69; Вакуленко 1997, 24]). Латинська літера *g* теж виникла з еллінської гами γ, внаслідок чого у світових мовах існує графічна відповідність γ–g. Це й зумовлює її етимологічний зв'язок з українською "г": *Григорій* – *Gregory* (англ.), *графолог* – *grafolog* (чеська), *Грабович* – *Grabowicz* (пол.), *Югославія* – *Jugoslavija* тощо. Та й потвори типу *heohrafiija* (???) в жодній мові не існує. Отже, латинізоване відображення літери *g* має неодмінно включати в себе знак *g*.

З іншого боку, європейська *h* етимологічно пов'язана зі слов'янською *x*: *xата* – *house* (англ.), *хліб* – *hleib* (давньонім.), *hleifs* (гот.), *хижина* – *hūs* (давньонім.), *Хорватія* – *Hrvatska* (хорв.) тощо. За свідченням Агатангела Кримського [ГУП 2004, 398–399], послідовники галичанина Якуба Гаватовича, який ще у 1619 році послуговувався польською графікою для української мови, транслітерували літеру "х" як "h": *xpін* – *hrin*.

Знак *h* традиційно вживається як модифікатор, що унеможливило неоднозначності сполук *ch, kh, sh, shh, zh* (*specghrupa, p'jatj kgh, lisghosp, Vyshghorod, Zghar*). Адже вживання знака *h* як окремої літери – наприклад, *z* – призводило б до сплутання *ч* і *цг*, *ж* і *зг*, *х* і *кз*, *ш* і *сз*, *щ* і *шз*. Це, як зазначено в [Вакуленко ВГК 1995, 69; Вакуленко 1993, 60], враховує і традиції письма в латинографічних мовах світу, де буква *h* означає невелику зміну фонетичного "значення" попередньої літери, тобто "модифікує" відповідний елемент: *bh, ch, dh, gh, kh, lh, nh, ph, rh, sh, th, wh, zh*. Такий вибір відтворює також історію перетворення давньослов'янського проривного [g] в український щілинний [г] – (див. [Мейє 1951, 15; ІГУМ 1957, 82]). Вживання знака "h" як модифікатора дає змогу узгодити сучасну українську латиницю і зі старослов'янським письмом – адже букви *їжиця, фіта, юс* тощо транслітеруються за допомогою того ж таки модифікатора. Це ж наша історія...

Коли кажуть, що літері "г" має відповідати "h" – бо хтось, мовляв, саме так пояснював іноземцям звучання [г], – то тут аж подвійна плутанина. По-перше (і найголовніше): при транслітерації йдеться не про звуки, а про букви – тому апеляції до вимови не стосуються суті справи. Але навіть і фонетично звук [г] стоїть значно далі від європейського [h], ніж [x] (див. [Вакуленко 2010; Ladefoged 1975, 182]). Тому літеру *h* часто й записують або прочитують як "x": *Хорбач, Хрінішин*. Додаткове обґрунтування транслітерації української "г" див у [Вакуленко 1999; Вакуленко 2004].

Відтворення (*й, ь*) – *j* забезпечує транслітераційність, нормативність, однозначність і традиційність. У старослов'янській мові голосний дієзний звук переднього ряду [ь] утворював склад і читався як короткий [i] ([Мейє 1951, 17], див. також [Вакуленко 1997, 69; Вакуленко БВК 1998, 24; Вакуленко ВКП 1998, 12]) – а саме так зараз інколи називають звук [й]. Отже, літери *й* та *ь* мають спільне джерело. Внаслідок такої спільності йотовані пом'якшують попередній приголосний (якщо немає апострофа). Цю "надлишковість" (це так звана доповнювальність, скалькований з російської термін – додаткова дистрибуція) помітив іще понад 300 років тому відомий слов'янський мовознавець Ю. Крижанич: він навіть пропонував вилучити з кирилиці *й*: *краь, стоь, пьѣте, гаь* ([ЛЗ 1983, 76]). Ось як А. Кримський відгукувався про правопис М. Драгоманова, де замість кириличної *й* уживалася латинська *j*, а пом'якшення йотованими передавалося за допомогою *ь*: "з наукового погляду це

був і є найкращий з усіх наших правописів <...> Філологічно цей правопис був би найбільше підхожий для нас, бо він найточніший" ([ІУП 2004, 407–408]). Високо оцінював цей правопис і М. Скрипник [ІУП 2004, 425]: "Всі ці питання безумовно й цілковито відповідають властивостям української мови й дають можливість повніш і правильніш виявити українські слова на письмі". Сербохорватську розв'язку *ь – j* вживав Р. О. Якобсон [1965] (див. також [Zima 1986]). Застосовується вона і в болгарській латиниці [Тилков 1982, 238]. Отже, запис в УЛ відповідає мовній практиці: так, форми *Kujiv, Ukrajina* є в чеській та хорватській мовах.

Ми передбачили й можливість подання *ь* окремо: *~ь~* або *jh*.

Як і було в ГОСТ 16876-71, буква *щ* зображується як *shh* – тобто *ш* з "хвостиком" у вигляді *h*. Це дозволяє також розрізнити прізвища типу *Ляшченко* (від *Ляшко*) і *Ляценко* (від *Ляц*), *Сушченко* (від *Сушко*) і *Суценко* (від *Суций*) тощо.

Транслітерація сприяє й правильному прочитуванню слова – адже в цьому випадку не тільки графічна форма, а й вимова регулюються нормами мови-першоджерела. Так, у записі *Kujiv* літера *j* є показником належності цього слова до слов'янських – отже, й читання має бути відповідним. З іншого боку, штучна форма *Kuiv* (К'їв/Кийв/Київ/Київ) такого індикатора не має, а "засобами англійської мови" вона читається хіба що як "Кайв" чи "К'їв". Самі ж англійці її не сприймають – адже такого витвору не існує в жодній мові. У той же час основна форма – записаний згідно з УЛ автонім *Kujiv* – не суперечить численним іншомовним екзонімам, у тому числі англійському *Kiev*, а сфери їх уживання регулюються згаданими резолюціями ООН. Відповідно до цих резолюцій, автонім *Ukrajina* (*Україна*) – це основна форма подання назви нашої держави. Іншомовні екзоніми *Ukraine* (англ.), *Ucrania* (ісп.), *Ucraina* (італ.), *Ukraina* (пол.), *Oukraina* (елл.) тощо – це допоміжні форми, які можуть уживатися носіями відповідних мов у внутрішньому спілкуванні.

Практичний додаток до цього стандарту – комп'ютерна програма "Українська латиниця" (вона має доповнення у вигляді російської та білоруської частин), на яку 13 листопада 1995 року видане Свідоцтво №21 ДААСП України.

Додаткова таблиця 2, де вживаються діакритичні (надрядкові) знаки, може використовуватися там, де необхідно зберегти кількість позицій для букв: у скороченнях та шифрах. Наявність нестандартних літер дещо звужує сферу її застосування.

Таблиця 2. Українська латиниця з діакритичними знаками

А а – А а	Б б – В в	В в – V v	Г г – Ğ ğ	Г г – G g
Д д – D d	Е е – Е е	Є є – Ę ę	Ж ж – Ĵ ĵ	З з – Z z
И и – Y y	І і – І і	Ї ї – Ĳ ĳ	Й й – J j *	К к – K k
Л л – L l	М м – M m	Н н – N n	О о – O o	П п – P p
Р р – R r	С с – S s	Т т – T t	У у – U u	Ф ф – F f
Х х – X x	Ц ц – C c	Ч ч – Ć ć	Ш ш – S s	Щ щ – Ŝ ŝ
Ю ю – Ü ü	Я я – Ą ą	Ь ь – J j **		

* на початку слова, після голосних та апострофа; ** після приголосних

Додаткова таблиця 3, що є комбінацією таблиць 1 і 2, може набути певного практичного використання як більш наближена до реальних латинографічних абеток.

Таблиця 3. Комбінована українська латиниця з діакритичними знаками

А а – А а	Б б – В в	В в – V v	Г г – Ġ ġ	Г г – G g
Д д – D d	Е е – Е е	Є є – Je je	Ж ж – Ž ž	З з – Z z
И и – Y y	І і – І і	Ї ї – Ji ji	Й й – J j *	К к – K k
Л л – L l	М м – M m	Н н – N n	О о – O o	П п – P p
Р р – R r	С с – S s	Т т – T t	У у – U u	Ф ф – F f
Х х – X x	Ц ц – C c	Ч ч – Č č	Ш ш – S s	Щ щ – Š š
Ю ю – Ju ju	Я я – Ja ja	Ь ь – J j **		

* на початку слова, після голосних та апострофа; ** після приголосних

Високий науковий рівень цієї розробки відзначений вітчизняними та зарубіжними фахівцями (див. [Вакуленко ВКП 1998, 16–17; Вакуленко ВКП-2 1998, 16–17]). Андрій Д'яков, Тарас Кияк і Зоя Куделько [2004, 192, 194] називають цю розробку найкращою на сьогодні системою української латиниці і вважають, що вона "цілком може бути запроваджена як універсальна система відтворення українських слів латинкою". 16.11.2000 вона схвалена академічною Транслітераційною комісією, яка, згідно з дорученнями Кабміну та Президента НАН України Б. Патона (листи №129/444-1 від 24.04.2000, №129/665-10 від 09.06.2000, №129/78 від 16.10.2000), є "верховним арбітром" розробок у справах транслітерації. Комп'ютерна програма "Українська латиниця" встановлена в ряді державних інституцій, зокрема в НБУ імені Вернадського та МВС України. Отже, впровадження УЛ – справа міжнародного престижу держави.

Отже, використання латиниці, розробленої в КНУ імені Тараса Шевченка, дозволяє поставити проблеми транслітерації українських текстів на наукову основу. Необхідно прийняти національний стандарт УЛ.

В работе изложены научное обоснование, принципы транслитерации и кириллично-латиничные транслитерационные таблицы для украинского языка. Рассмотрены проблемы внедрения украинской латиницы.

Ключевые слова: транслитерация, азбука, буква, кириллица, латиница, взаимная однозначность, дополнительная дистрибуция, модификатор, стандартизация, научная этика.

In this article the scientific background, transliteration principles and Cyrillic-Latinic transliteration tables for the Ukrainian language are given. The problems of inculcation of Ukrainian Latinics are reviewed.

Key words: transliteration, alphabet, letter, Cyrillics, Latinics, simple correspondence, complementary distribution, modifier, standardization, scholar ethics.

Література:

1. Вакуленко М. Правопис – друга натура? // Українська мова і література в школі, 1993, №11. – С. 59–61.
2. Вакуленко М. О. Українська латинка: відтворення без спотворення / Доповіді та повід. МНК "Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами", Київ, 1993. – К., 1995. – С. 48–52.
3. Вакуленко М. Українська латинка: правильне відтворення наших власних назв / Тези 3-ої МНК "Проблеми української науково-технічної термінології". – Львів, 1994. – С. 118–119.
4. Вакуленко М. О. Як записувати українські власні назви латинкою // Вісн. геодезії та картографії, 1995, № 1(3). – С. 68–72.

5. Вакуленко М. О. Українська латиниця: історія та перспективи / Тези доповідей та повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. з топоніміки "Створення національного інформаційного банку географічних назв". – К., 1995. – С. 8–9.
6. Вакуленко М. Про "складні" проблеми українського правопису (українська латиниця, запозичені слова та ін.). – К., 1997. – 32 с.
7. Вакуленко М. Українська латиниця як стандартизоване доповнення до українського правопису // Бібл. вісник, 1998, № 2. – С. 10–12.
8. Вакуленко М. Штрихи до фасаду державної мови // Вісн. Книжк. палати, 1998, № 10. – С. 16–17.
9. Вакуленко М. Правописні аспекти науки термінології // Вісн. Книжк. палати, 1998, № 11. – С. 15–17.
10. Вакуленко М. Наукові засади відтворювання запозичених та іншомовних слів: інваріантна транскрипція і транслітерація. – Вісн. Книжк. палати, 1999, №10, с. 6–9; №11, с. 15–18.
11. Вакуленко М. Українська латиниця чи львівська? // Вісн. Книжк. палати, № 9(50), 2000. – С. 14–15.
12. Вакуленко М. О. Акустичні інваріанти українських приголосних / М. О. Вакуленко // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного ун-ту. – Філологія, педагогіка, психологія. – Вип. 20. – Київ, 2010. – С. 4–16.
13. Григорьев Г. М. Краткий китайско-русский словарь / Сост. Г. М. Григорьев; под ред. проф. И. М. Ошанина. – М., 1962. – 632 с.
14. Д'яков А. С. Основи термінотворення : семантичний та соціолінгвістичний аспекти : [монографія] / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім "Academia", 2004. – 220 с.
15. Історична граматики української мови / Безпалько О. П., Бойчук М. К., Жовтобрюх М. А. та ін. – К., 1957. – 474 с.
16. Історія українського правопису XVI-XX століття : хрестоматія / упор. В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва ; [передне слово В. В. Німчука ; комент. та прим. Н. В. Пуряєвої]. – К. : Наукова думка, 2004. – 583 с.
17. Лингвистические задачи / Сост. В.М. Алпатов, А.Д. Вентцель и др. – М., 1983. – 223 с.
18. Маслов Ю. С. Введение в языкознание. – М., 1987. – 272 с.
19. Мейе А. Общеславянский язык. – М., 1951. – 491 с.
20. Москаленко А. А. Історія українського правопису (радянський період). – Одеса, 1968. – 39 с.
21. Прядохин М. Г. Пособие по изучению нового китайского фонетического алфавита. – М., 1960. – 22 с.
22. Реформатский А. А. Транслітерація русских текстов латинскими буквами // Вопр. языкознания, 1960. – № 5. – С. 96–103.
23. Сердюченко Г. П. Китайская письменность и ее реформа. – М., 1959. – 56 с.
24. Тилков Д. Грамматика на съвременния български книжовен език / Гл. ред. Д. Тилков. – Том 1. Фонетика. – София, 1982. – 299 с.
25. Тимошенко П. Д. Хрестоматія матеріалів з української літературної мови. – Частина II. – К., 1961. – 348 с.
26. Щерба Л. В. Транслітерація латинскими буквами русских фамилий и географических названий. – М., 1940. – № 3. – С. 119.
27. Якобсон Р. О. О латинизации международных телеграмм на русском языке // Вопросы языкознания, 1965. – № 1. – С. 111–113.
28. Amery, H. First 500 Words Russian / Amery, H., Kirilenko, K. – Chick-fil-A, Inc. by Frederic Thomas Inc., Naples, Florida, USA, 2003. – 24 p.
29. Dunn C. J., Yanada S. Japanese. – London, 1965. – 312 p.
30. Hoelzel Ed. Oesterreichischer Unterstufenatlas. – Wien, 1989. – 182 S.
31. Ladefoged, P. A Course in Phonetics / University of California, 1975. – 196 p.
32. Vakulenko, M.O. Transliteration Through a Slavonic Latin Alphabet: Saving Information and Expenses. – Вісн. Київськ. лінгвіст. ун-ту. – Серія Філологія. – Т. 2, №1, 1999. – С. 85–94.
33. Vakulenko, M. Simple-correspondent transliteration through a Slavonic Latin alphabet. – J. of Language and Ling. Studies. – Vol. 3, Issue 2. – 2004, pp. 213 – 228.
34. Zima, M. Transliteration, transkripcie a jiné druhy prepisu // Explizite Beschreibung der Sprache und automatische Textbearbeitung. XII. Questions of Orthography and Transliteration. – Matematicko-fyzikalni fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1986. – С. 101–174.